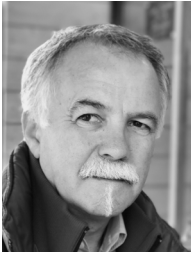


## Alexandru CORDUNEANU

### Despre „Identitățile Chișinăului”



A.C. – poet, publicist, animatorul Grupului Civic pentru Patrimoniu Cultural, coordonator al ediției *Identitățile Chișinăului* (6 volume, 2011-2020).

În septembrie-octombrie 2020 au fost lansate volumele cinci și șase ale ediției *Identitățile Chișinăului*. Tomurile întrunesc contribuțiile participanților la conferințele internaționale omonime, desfășurate la Chișinău în 2018 și 2019. Celelalte patru volume, editate anterior, însumau studii, articole de analiză și eseuri expuse la edițiile din 2011, 2013, 2015 și 2017 ale conferinței.

Lucrarea în cauză este un proiect pluridisciplinar de investigație a orașului de pe Bâcu la care contribuie istorici și scriitori, arhitecți și critici de artă, arheologi și specialiști în domeniul conservării patrimoniului cultural, urbanisti, sociologi și antropologi urbani.

Inițiatorii și coordonatorii proiectului sunt Alexandru Corduneanu (reprezentând Grupul Civic pentru Patrimoniu Cultural) și dr. Sergiu Musteață (reprezentând Asociația Tinerilor Istorici din Moldova – ANTIM). Direcția Culturală a municipiului Chișinău și Muzeul Național de Artă a Moldovei sunt partenerii statornici ai proiectului.

Efortul colectiv al acestei lucrări vizează elucidarea unor aspecte necunoscute sau mai puțin cunoscute ale istoriei Chișinăului din ultimele secole în ideea unei construcții istorice solide. În esență, acest demers încurajează

– şi practică – cultura memoriei urbane. Revelarea „oraşului ascuns” şi „scoaterea din ascundere” a spiritelor locului prin discursuri pe diverse palete profesionale – istorică, culturală şi spaţial-urbanistică – pune în valoare consubstanţialitatea construcţiei istorice şi a memoriei personale şi colective, care, cu siguranţă, va da temeinicie oraşului de mâine.

Modernitatea urbană a Chişinăului numără peste 350 de ani. Temeliile târgului au fost puse pe vremea domnitorului Vasile Lupu (1634-1653), când se presupune că a şi fost ridicată biserica domnească cu hramul Sfântul ierarh Nicolae, făcătorul de minuni (ulterior, *Soborul vechi* cu hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil).

În tot acest răstimp Chişinăul creşte în straturi urbane care se schimbă succesiv, se suprapun, iar acum se arată în palimpsest ca patru paradigme culturale, patru oraşe diferite, suprapuse arheologic şi cultural, crescute spaţial şi urbanistic unul prin celălalt:

- târgul mănăstiresc moldovenesc aflat pe linia confruntărilor militare ruso-turce şi ars din temelii de câteva ori doar pe parcursul secolului al XVIII-lea;
- oraşul imperial cazon, proiectat şi construit „по высочайше утвержденному образцу” („după proiectul aprobat de Maiestatea Sa Ţarul”), cu o populaţie colonială, în structură majoritar evreiască din 1840;
- centrul de provincie românească care a dat tonul Marii Uniri, primind apostolatul elitelor culturale din celelalte provincii ale României Mari pentru a ridica infrastructura educaţională, culturală şi viaţa socială în limba română; şi în toţi acei 22 de ani păstrând fără vreo schimbare majoră structura etnică a populaţiei, unde autohtonii erau minoritari în intravilan şi majoritari în comunele periurbane;
- oraşul sovietic, capitală de republică unională, centru al domeniului agricol, cu injecţii permanente de „oameni sovietici” aduşi să „ridice nivelul de trai şi cultural” al moldovenilor, oraş în care populaţia autohtonă nu trebuia să depăşească rata stabilită de Comitetul Central al PCUS de 40%, dar care, în ciuda ideologizării realist-socialiste, devine „cetate de scaun a culturii româneşti din Basarabia, găzduind şi solidarizând aproape întreaga intelectualitate de creaţie,



Participanți la Conferința internațională „Identitățile Chișinăului”,  
ediția a VI-a, anul 2019

provenită din țară, realizând o sinteză de neașteptat între ruralismul moral și urbanismul intelectual” (Mihai Cimpoi).

Astăzi orașul își revendică stăruitor memoria reprimată îmbogățind-o prin cercetările fenomenelor urbane, prin mișcărilor pregnante de protejare a patrimoniului cultural material și imaterial, prin modul în care unele investiții private caută forme istorice tradiționale.

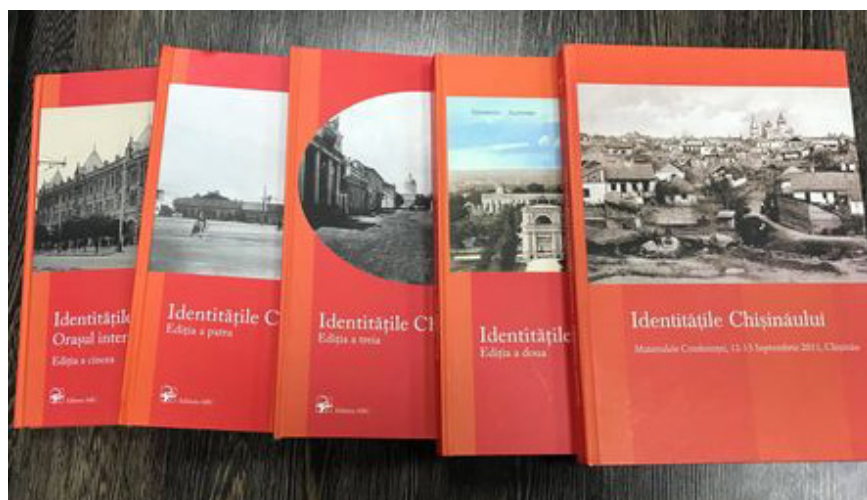
Regenerând sub aspectul componenței numerice, al expresiei instituționale a populației și al capitalului cultural asumat, Chișinăul reintră în matricea stilistică originară.

De obicei, așa cum accentua Iuri Lotman, „fiecare cultură își definește paradigma proprie a ce trebuie ținut minte (înregistrat în memorie) și a ce trebuie uitat. Acesta din urmă este șters din memoria colectivă și ca și cum incetează să mai existe. Dar se schimbă vremurile, se schimbă sistemul de coduri culturale și se modifică și paradigma a ce trebuie ținut minte și a ce trebuie uitat” (I. Lotman, *Articole*, vol. 1, Tallinn, 1992). În ideea de moștenire istorică și culturală orașele care reușesc fericit să-și împlătească trecutul cu prezentul și viitorul, punând în evidență unitatea comunitară, și nu clivajele istorice, devin centre culturale de iradiere regională sau globală (vezi cazurile Praga, Paris, Timișoara). Or, „cultura a cărei memorie este saturată de texte create în interiorul ei este adesea caracterizată printr-o evoluție graduală și întârziere în dezvoltare, pe când cultura a cărei memorie este supusă periodic la o saturație masivă de text redactat în altă tradiție tinde spre o «dezvoltare accelerată»” (*ibid.*).

Eforturile organizatorilor conferinței „Identitățile Chișinăului” încurajează studiile și cercetările urbane pe diverse domenii. Cultura memoriei, susținută de cercetători, aduce și o schimbare de viziune asupra viitorului orașului. Tot mai rar orașul este perceput doar ca obiect de intervenție (științifică, edilitar-administrativă, economică, politică etc.), și tot mai des – ca subiect de dialog istoric și cultural. Tendința este globală și se regăsește inclusiv în actul final al Conferinței ONU HABITAT III. Și în cadrul Congresului Uniunii Internaționale a Arhitecților, desfășurat la Seul cu tema „Sufletul orașului” („Soul of City”), arhitecții din toată lumea au pledat pentru redescoperirea, renașterea relației între spațiul construit și locuitori, între loc și locuire, pentru recuperarea orașului prin regenerarea sufletului lui care supraviețuiește și este renăscut în fiecare dintre locuitori.

Ultimele două volume ale ediției *Identitățile Chișinăului* lansate recent, intitulată *Orașul interbelic* (volumul 5) și *Orașul subteran* (volumul 6), reprezintă o încercare de focalizare a cercetărilor asupra unor aspecte ale Chișinăului de sub Chișinău, asupra orașului din spatele orașului sau asupra unor perioade specifice de dezvoltare a orașului, cum a fost perioada interbelică a sec. al XX-lea.

Mai ales orașul românesc dintre cele două războaie mondiale a făcut deliciul audienței. Chișinăul interbelic depășește în mod remarcabil



Primele cinci volume ale ediției „Identitățile Chișinăului”

moștenirea țaristă și devine, cu toate neîmplinirile, ratările și tensiunile vecinătății și conspirației sovietice, unul din marile centre urbane ale României Mari.

Ștefan Ciobanu, în volumul *Chișinăul*, editat de Comisiunea Monumentelor Istorice, secția din Basarabia, în 1925, accentua că „sub regim rusesc, Chișinăul nu era din orașele de cultură. Încercările culturale rusești, în cele mai multe cazuri oficiale, n-au adus în acest oraș străin și rușilor decât la o parodie de cultură rusească, care se manifestă în partea exterioară a lucrurilor, în costume europene, într-o limbă pocită, într-un teatru mediocru, într-o școală moartă, în două-trei ziare de intrigi provinciale. Nicio lucrare, mai mult sau mai puțin serioasă în domeniul literar sau științific, n-a văzut lumina la Chișinău. Și rușii din centrele culturale adevărate erau în drept să disprețuiască această capitală a Vandeei, cum numeau ei urbea păzită de Dumnezeu a Chișinăului”.

Chișinăul românesc al anului 1940 era de nerecunoscut, cu peste o sută de instituții de învățământ (facultăți, conservatoare, licee, gimnazii, școli) cu predare în limba română, cu câteva zeci bune de instituții culturale (de la Teatru Național la biblioteci, cămine culturale, societăți și cluburi sportive), cu 18 biserici ortodoxe în care se liturghisea românește, cu șase tipografii mari care asigurau publicarea de cărți, ziare și reviste în limba română și în limbile minorităților naționale, cu sute de unități economice (industrie și comerț, instituții de credit), cu rețele și instituții edilitare în renovare, cu instituții de sănătate publică, asistență și prevedere, cu aeroport (deschis în 1921) cu curse regulate și show-uri aviatice, cu stadion și hipodrom, cu zeci de asociații profesionale (ale medicilor, ziariștilor, scriitorilor etc.), uniuni profesionale și sindicale și asociații de caritate, acest oraș al „tristeții noastre basarabene” de cândva se transformă dintr-o localitate colonială de la periferia imperiului într-un oraș românesc polietnic foarte important în noua alcătuire politică, economică și culturală a țării.

George Meniuc, exponent al noii generații de intelectuali români ai Chișinăului, evocă în 1937 astfel noua imagine a orașului de pe Bâcu: „Pe bulevardul Alexandru cel Bun claxonează automobilele, trec birjele, bangănă tramvaiele, iar alături pe trotuarul asfaltat, se preumblă publicul... Seara, lângă Primărie se adună valuri de lume. Uniforme elegante de ofițeri, costume negri de domni, rochii deschise împeștrează

mulţimea dinamică... La un colţ de stradă se ridică statuia măreaţă a lui Ştefan cel Mare şi prezenţa lui dă oraşului o înfăţişare voievodală”.

Chişinăul de astăzi datorează spiritul de rezistenţă şi izbândă culturală anume Chişinăului interbelic, când personalităţi de marcă ale culturii române, ale vieţii academice şi politice româneşti au condus instituţii, au format elite, au creat fenomene de rezonanţă şi au impregnat Chişinăului interbelic un profil naţional, cultural şi economic cu totul diferit de cel al oraşului „damnat” rusec.

Actualmente identitatea urbană a devenit o temă de lucru şi creaţie nu doar pentru istorici, sociologi şi artişti, dar îndeosebi pentru manageri şi administratori urbani. Strategiile de marketing urban reflectă identitatea locului şi a locuitorilor şi determină politicile de dezvoltare urbană. Procesele de integrare europeană şi modernizare în care este implicată şi capitala Republicii Moldova presupun abordări similare. Planificarea viitorului, ca viziune modernă de dezvoltare urbană, cere, alături de strategiile de branding urban (regenerare urbană), clarificări identitare pe tot spectrul de interes comunitar. Ceea ce defineşte *genius loci* (spiritul locului) – istoric, cultural, spaţial-urbanistic, caracterul a ceea ce ne uneşte comunitar şi ne deosebeşte favorabil de ceilalţi – trebuie accentuat, repus în valoare, făcut să funcţioneze din plin, dezvoltat prin obiective, politici şi proiecte concrete, articulate profesional de o administraţie competentă şi asumate în cunoştinţă de cauză de comunitatea Chişinăului.

În aşa mod ideea lucrării *Identităţile Chişinăului* îşi regăseşte şi sensul, şi misiunea.